प्रश्न — बैंक

सत्र — 2024–2025

कक्षा — (10 वीं) पूर्वमध्यमा द्वितीय

विषय — दर्शनम् एवं भारतीयविज्ञानम्

विषयकोड — 1010

महर्षि पतञ्जलि संस्कृत संस्थान भोपाल

प्रश्न-बैंक - 2025

विषयः- भारतीयदर्शनम् (1010)

* बहुविकल्पीय-प्रश्नाः—

प्र. 1. 'घटः पटो न' इति कस्य उदाहरणं वर्तते—

(क) प्रागभावस्य (ख) प्रध्वंसाभावस्य

(ग) अत्यन्ताभावस्य (घ) अन्योन्याभावस्य

प्र. 2. 'व्याप्तिविशिष्टपक्षधर्मताज्ञानमिति' कस्य लक्षणं—

(क) पक्षधर्मतायाः (ख) सपक्षस्य

(ग) परामर्शस्य (घ) व्याप्तिः

प्र. 3. पदानामविलम्बेनोच्चारणं भवति—

(क) आकाङ्क्षा (ख) योग्यता

(ग) सन्निधिः (घ) शब्दः

प्र. 4. अग्निनासिञ्चेदिति न प्रमाणं किमर्थम्—

(क) प्रामाण्याभावात् (ख) सान्निध्याभावात्

(ग) आकांक्षाविरहात् (घ) योग्यताविरहात्

प्र. 5. तर्कस्य लक्षणं भवति—

(क) मिथ्याज्ञानम् (ख) सन्दिग्धसाध्यवान्

(ग) निश्चितसाध्याभाववान् (घ) व्याप्यारोपेण-व्यापकारोपकः

प्र. 6. 'लिङ्गपरामर्शोऽनुमानम्' इत्यत्र किं लिङ्गम्—

(क) स्वाभाविकः सम्बन्धः (ख) तृतीयं ज्ञानम्

(ग) व्याप्तिबलेनार्थगमकम् (घ) पञ्चावयववाक्यम्

प्र. 7. वाक्यं कति विधम्—

(क) द्विविधम् (ख) त्रिविधम्

(ग) चतुर्विधम् (घ) पञ्चविधम्

———XXXXX———

प्र॰ 8. संस्कारमात्रजनकं ज्ञानं भवति —

(क) यथार्थः (ख) स्मृतिः

(ग) अनुभवः (घ) प्रमाणम्

प्र॰ 9. 'नित्यमेकमनेकानुगतं' भवति —

(क) सामान्यम् (ख) विशेषः

(ग) समवायः (घ) कर्मणः

प्र॰ 10. विहितकर्मजन्यो कस्य लक्षणम् —

(क) धर्मस्य (ख) अधर्मस्य

(ग) अज्ञानस्य (घ) प्रमाणस्य

* रिक्तस्थानानि पूरयत *

प्र॰ 11. नित्या ईश्वरस्य ------ जीवस्य।

प्र॰ 12. प्रतिकूलतया वेदनीयं ---------।

प्र॰ 13. इच्छा द्विधा ----- उपायेच्छा च।

प्र॰ 14. संज्ञासंज्ञिसम्बन्धज्ञानम् ------।

प्र॰ 15. गगनारविन्दं ------ अरविन्दत्वात्।

प्र॰ 16. पर्वतोऽग्निमान् इति -------।

प्र॰ 17. यत्र-यत्र धूमः ------ अग्निः।

प्र॰ 18. अनुमानं द्विविधम् — स्वार्थं ---- च।

प्र॰ 19. अभ्यासात्पक्कविज्ञाने ----लभते नरः।

प्र॰ 20. अनादिः सान्तः ----- भावः।

* यथायोग्यं-योजयत *

XXXXX

P.T.O.

* उचितं युग्म-मेलनं कुरुत *

प्र॰ 21 - वाक्यार्थज्ञानम् ——— प्रागभावः
प्र॰ 22 - मिथ्याज्ञानम् ——— शाब्दज्ञानम्
प्र॰ 23 - गोसादृशः ——— कर्म
प्र॰ 24 - चलनात्मकम् ——— विपर्ययः
प्र॰ 25 - अनादिः सान्तः ——— गवयः
प्र॰ 26 - इच्छा ——— संशयः
प्र॰ 27 - क्रोधो ——— कामः
प्र॰ 28 - स्थाणुर्वा पुरुषो वा ——— क्रोधः
प्र॰ 29 - आप्तवाक्यम् ——— पञ्च
प्र॰ 30 - हेत्वाभासाः ——— शब्दः

* सत्यम् असत्यं वा इति लिखत *

प्र॰ 31 - 'उपमितिकरणमुपमानम्' न भवति।
प्र॰ 32 - असिद्धस्य त्रयः भेदाः भवन्ति।
प्र॰ 33 - निश्चितसाध्यवान् सपक्षः भवति।
प्र॰ 34 - संदिग्धसाध्यावान् पक्षः न भवति।
प्र॰ 35 - तर्कसंग्रहस्य रचनाकारः बाणभट्टः अस्ति।
प्र॰ 36 - 'लिङ्गं त्रिविधम्' भवति।
प्र॰ 37 - 'पर्वतोऽग्निमान्' इति प्रतिज्ञा न अस्ति।
प्र॰ 38 - नित्यसम्बन्धः समवायः भवति।
प्र॰ 39 - सर्वेषामेव पदार्थानां 'सप्तैव पदार्थाः' इति न्यायमतम् अस्ति।
प्र॰ 40 स्मृतिः द्विधा भवति।

XXXXXXX

P.T.O.

* एकपदेन उत्तरं लिखत *

प्र०41 - इच्छा कतिधा भवति ?

प्र०42 - पदकृत्यानुसारेण प्रयत्नः कतिधः ?

प्र०43 - अयथार्थानुभवस्य कति भेदाः ?

प्र०44 - वाक्यं कति विधम् ?

प्र०45 - सव्यभिचारस्य हेत्वाभासस्य के भेदाः ?

प्र०46 - लिङ्गस्य कति भेदाः ?

प्र०47 - अनुमानं कति विधम् ?

प्र०48 - परामर्शजन्यं ज्ञानं किम् ?

प्र०49 - साहचर्यनियमः कः ?

प्र०50 - व्याप्यस्य पर्वतादि वृत्तित्वं का ?

* अतिलघूत्तराणि प्रश्नाः *

प्र०51 - परामर्शस्य लक्षणं लिखत ।

प्र०52 - अनुमानस्य लक्षणं लिखत ।

प्र०53 - उपमितेः लक्षणं लिखत ।

प्र०54 - शाब्दज्ञानस्य लक्षणं लिखत ।

प्र०55 - संशयस्य लक्षणं लिखत ।

प्र०56 - अयथार्थानुभवस्य भेदाः लिखत ।

प्र०57 - विपर्ययस्य लक्षणं लिखत ।

प्र०58 - तर्कस्य लक्षणं लिखत ।

प्र०59 - सुखस्य लक्षणं लिखत ।

प्र०60 - धर्मस्य लक्षणं लिखत ।

प्र०61 - सामान्यस्य लक्षणं लिखत ।

——XXXXXX——

P. T. O.

प्र० 62 → विशेषस्य लक्षणं लिखत।
प्र० 63 → प्रध्वंसस्य लक्षणं लिखत।
प्र० 64 → 'पदकृत्य' इति टीकायाः रचनाकारः कः अस्ति?
प्र० 65 → संज्ञासंज्ञिसम्बन्धज्ञानं किं भवत?

* लघूत्तरीय-प्रश्नाः *

प्र० 66 → पदकृत्यानुसारं विपक्षस्य स्वरूपं लिखत।
प्र० 67 → अनुपसंहारिणः स्वरूपं लिखत।
प्र० 68 → पदकृत्यानुसारं सपक्षस्य लक्षणं निरूपयत।
प्र० 69 → सोदाहरेण परामर्शस्वरूपं लिखत।
प्र० 70 → 'घटः पटो न' इति पदकृत्यानुसारेण विवेचयत।
प्र० 71 → अत्यन्ताभावस्य स्वरूपं सोदाहरेण लिखत।
प्र० 72 → 'गुणगुणिनो' सम्बन्धः स्पष्टयत।
प्र० 73 → सपदानुसारेण प्रसारणस्य स्वरूपं लिखत।
प्र० 74 → उत्क्षेपणस्य स्वरूपं लिखत, पदकृत्यम्?
प्र० 75 → अपक्षेपणस्य स्वरूपं लिखत।
प्र० 76 → आकुञ्चनस्य स्वरूपं पदकृत्यानुसारेण लिखत।
प्र० 77 → संस्कारस्य स्वरूपं सपदकृत्यं लिखत।
प्र० 78 → वेगस्य स्वरूपं सपदकृत्यं लिखत।
प्र० 79 → भावनायाः स्वरूपं सपदकृत्यं लिखत।
प्र० 80 → अयथार्थी स्मृतेः स्वरूपं निरूपयत।

———XXXXXX———

P.T.O.

* दीर्घ-उत्तरीय-प्रश्नाः *

प्र० 81 → सपदकृत्यं दुःखस्य स्वरूपं निरूपयत।

प्र० 82 → सपदकृत्यं सुखस्य स्वरूपं निरूपयत।

प्र० 83 → पदकृत्यानुसारेण शाब्दज्ञानस्य स्वरूपं विवेचयत।

प्र० 84 → 'इतीश्वरसंकेतः शक्तिः' पदकृत्यं विवेचयत।

प्र० 85 → 'उपमानं त्रिविधम्' इति पदकृत्यानुसारेण विवेचयत।

प्र० 86 → अत्यन्ताभावस्य लक्षणं सपदकृत्यानुसारेण निरूपयत।

प्र० 87 → अन्योन्याभावस्य लक्षणं पदकृत्यानुसारेण विवेचयत।

प्र० 88 → श्रीचन्द्रसिंहस्य संक्षिप्त-परिचयं लिखत।

प्र० 89 → श्रीअन्नम्भट्टस्य संक्षिप्त-परिचयं लिखत।

प्र० 90 → अधर्मस्य स्वरूपं सपदकृत्यानुसारेण निरूपयत।

* विश्लेषणात्मक-प्रश्नाः *

प्र० 91 → प्रतिज्ञाद्यवयवाः पञ्चावयवाः सोदाहरेण विवेचयत।

प्र० 92 → परार्थानुमानस्वरूपं सपदकृत्यं विशदं विवेचयत।

प्र० 93 → स्वार्थानुमानस्वरूपं सोदाहरेण सपदकृत्यानुसारेण विवेचयत।

प्र० 94 → स्वरूपासिद्धस्य स्वरूपं सपदकृत्यं विवेचयत।

xxxxxxx

P.T.O.

प्र० 95 → विरुद्धस्य लक्षणं सपदानुसारेण विवेचयत।

प्र० 96 → सव्यभिचारस्य हेत्वाभासस्य स्वरूपं सभेदं पदकृत्यानुसारेण विवेचयत।

प्र० 97 → केवलव्यतिरेकि-लिङ्गस्य स्वरूपं सपदकृत्यं विश्लेषणयत।

प्र० 98 → केवलान्वयिनः लक्षणं सपदकृत्यं विश्लेषणयत।

प्र० 99 → बाधस्य स्वरूपं सपदकृत्यं निरूपयत।

प्र० 100 → व्याप्यत्वासिद्धस्य तदन्तर्गतस्योपाधेश्च स्वरूपं विशदं विवेचयत।

——— XXXXXX ———